

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 371.3:[37:62:331.45]:004

Ельвіза Абільтарова

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ
ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ**

У даній статті розглянуто і проаналізовано концептуальні підходи до навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці. На основі аналізу науково-педагогічної літератури встановлено, що впровадження експериментальної методики навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці з використанням комп'ютерних технологій має здійснюватися з урахуванням системного, особистісно орієнтованого, технологічного, модульного, діяльнісного підходів.

Ключові слова: методика навчання, інженер-педагог, концептуальні підходи, методика викладання охорони праці, комп'ютерні технології.

Загальновідомо, що кожний освітній процес має ґрунтуватися на відповідній концепції, що визначає його провідні завдання і функції [10, с. 29].

Саме визначені концепції, концептуальні засади, концептуальні положення, концептуальні підходи забезпечують цілеспрямовану і планомірну підготовку майбутніх фахівців у вищій школі та сприяють всебічному розвитку студентів, вихованню високоморальних та патріотичних громадян України.

Б. С. Гершунський підкреслює, що саме підхід до визначення усіх компонентів навчально-виховних систем уособлює всі орієнтири реалізації відповідних доктрин освіти. Безумовно, і сам підхід може бути не єдиним, він припускає, і навіть передбачає, альтернативність у використовуваних освітніх стратегіях [5].

А тому розробка концептуальних підходів до навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці вимагає науково-методичного обґрунтування.

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці.

У нашому дослідженні концептуальні підходи визначаємо як провідні способи, згідно з якими необхідно здійснювати методику навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці з використанням комп'ютерних технологій, результатом застосування яких є підвищення ефективності з формування фахової компетентності у галузі охорони праці.

Аналіз наукової, науково-педагогічної та психолого-педагогічної літератури з теорії і методики навчання дав змогу виокремити концептуальні підходи щодо навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці з використанням комп'ютерних технологій, а саме: системний, особистісно орієнтований, технологічний, модульний, діяльнісний, диференційований. Обумовимо вищезазначені підходи.

Системний підхід у педагогіці досліджували І. В. Блауберг, Т. О. Ільїна, В. Д. Лобашев, І. В. Малафіїк, М. Нейл, Е. Г. Юдін.

Вважається, що системний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання. Він дає змогу здійснити розподіл складних явищ дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їхню взаємодію, реалізувати на практиці принцип цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку [16].

В основу системного підходу покладено поняття про систему як комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії, це різноманіття об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та їх атрибутами [6, с. 305].

За означенням Л. В. Моторної, система являє собою неподільну сукупність мети, змісту, методів, засобів навчання, дії педагогів та студентів [12, с. 271].

На думку М. М. Фіцули, системний підхід до підготовки фахівців у вищій школі орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності його суб'єктів, мета, завдання, зміст, форми і методи якої взаємопов'язані [17, с. 78].

Аналіз вищезазначених теоретичних положень дозволяє дійти висновку, що системний підхід вимагає викладати знання й уміння з питань охорони праці як взаємопов'язану систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Системний підхід дає змогу розглядати навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці як складову системи державної політики в галузі охорони праці.

На основі системного підходу мета, завдання, зміст, засоби, форми і методи навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці мають бути взаємопов'язані та складати єдину систему навчання, яка спрямована на формування фахової компетентності у галузі охорони праці.

Особистісно орієнтований підхід полягає у визнанні особистості як продукту соціального розвитку, носія культури, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу. Він передбачає опору на природний процес саморозвитку, самореалізації, самоствердження, створення для цього відповідних умов [17, с. 77].

За визначенням Е. В. Лузік, особистісно орієнтований підхід

спрямований на розвиток професійно значущих особистісних якостей студента, що визначає ефективність його творчої діяльності [9, с. 78].

Дослідники А. В. Криворучко та В. І. Магда зазначають, що саме процес впровадження варіативного змісту освіти забезпечує переорієнтацію цілей, форм, методів контролю на розвиток особистості і визначає орієнтири для її всебічного розвитку, на основі чого сприяє реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі навчання [11, с. 143].

Зазначимо, що в основу особистісно орієнтованого підходу покладено особистісно орієнтовану технологію.

Як зауважує І. П. Підласий, у центрі особистісно орієнтованої технології знаходиться студент. Метою цієї технології є розвиток особистості, а не опанування предметом; показником навчання виступає прогрес особистості: розвиненість, самопізнання, самовизначення, самостійність і незалежність думок. Основний критерій – задоволення запитів особистості, створення умов для самореалізації [15, с. 348].

Отже, спираючись на проведений аналіз теоретичних положень особистісно орієнтованого навчання, наголосимо, що особистісно орієнтований підхід передбачає розвиток особистості майбутнього інженера-педагога шляхом впровадження комп'ютерної і модульної технологій; використання активних методів навчання (дискусій, вирішення проблемних ситуацій) і різноманітних форм пізнавальної та самостійної діяльності студентів. Цей підхід вимагає поваги викладачів до кожного студента незалежно від його індивідуальних здібностей і можливостей. Результатом особистісно орієнтованого підходу до навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці повинно стати формування високоморальної, унікальної та індивідуальної особистості студента, яка має такі ознаки, як самоконтроль, самоаналіз, самокорекція, та прагне до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації, самостійності.

Технологічний підхід – проблеми розвитку педагогічних технологій навчання у своїх дослідженнях розглядали А. М. Алексюк, В. П. Безпалько, І. М. Богданова, Ю. І. Машбиць, І. П. Підласий та інші.

Аналіз науково-педагогічних праць дав змогу констатувати, що у педагогічній літературі вживаються поняття «педагогічна технологія» та «технологія навчання».

Так, характерними ознаками педагогічної технології є процеси програмування, проектування, конструювання, прогнозування, моделювання, спрямованих на упорядкування педагогічного середовища [13, с. 206].

За означенням ЮНЕСКО технологія навчання – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію освіти [6, с. 331].

З точки зору В. А. Петрук, педагогічна технологія – це поєднання досягнень теорії і практики, елементів традиційної педагогіки та новітніх

досягнень, а технологія навчання – спосіб реалізації змісту навчання, передбаченого навчальними програмами та презентацією системи форм, методів і засобів навчання, що забезпечують найбільш ефективне досягнення поставленої мети [14, с. 139–140].

У нашому дослідженні ми дотримуємось думки І. М. Богданової щодо визначення понять «педагогічна технологія» та «технологія навчання».

Так, учена І. М. Богданова відзначає, що педагогічна технологія має за мету підвищення ефективності процесу навчання за рахунок планування процесу навчання, програмування діяльності викладача і студента; відтворення процесу навчання і його результатів на основі блочної побудови навчальних курсів; перенесення акценту в навчанні з викладання на спрямоване засвоєння знань; структуралізації змісту навчання, яка обумовлює його гнучкість, тобто можливість оновлення відповідно до замовлення суспільства та вимог практики. Поняття «технологія навчання», на її думку, більш вузьке, і воно відображає конкретний шлях освоєння навчального матеріалу в межах визначеного предмета, курсу, теми, тобто технологія навчання співвідноситься з частковими методиками викладання окремих навчальних предметів, курсів, її мета – максимально оптимізувати організацію навчального процесу [3, с. 8].

У сучасній педагогічній науці існують різні технології навчання: проблемне навчання, розвивальне навчання, диференційоване навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульна технологія навчання [17].

Учений І. П. Підласий в освітньому процесі виділяє такі технології навчання: наочно орієнтована технологія, особисто орієнтована технологія, партнерська технологія, продуктивна педагогічна технологія [15].

Автором моделі оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів І. М. Богдановою було започатковано інформаційно-модульну технологію навчання, яка становить комбінацію двох технологій – інформаційної та модульної. Інформаційні технології забезпечують комп'ютерну підтримку навчання, а модульні – спрямовані на його індивідуалізацію [2].

На нашу думку, навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці має здійснюватись на основі застосування інформаційно-модульної технології, запропонованої І. М. Богдановою. Звідси випливає, що технологічний підхід передбачає планування, проектування, організацію та проведення навчального процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці з урахуванням інформаційно-модульної технології в поєднанні з традиційними методами, формами та засобами навчання. Це, у свою чергу, вимагає розробки та впровадження модульних програм з дисциплін професійного спрямування в галузі охорони праці, комп'ютерно-орієнтованих методичних систем з питань охорони праці,

методики навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці з використанням комп'ютерних технологій.

Модульний підхід – теорії і практиці запровадження модульного навчання присвячено багато досліджень зарубіжних та вітчизняних учених (А. М. Алексюк, С. Я. Батишев, І. М. Богданова, О. Є. Дубина, В. Г. Коваленко, А. В. Фурман, Д. В. Чернілевський, М. А. Чошанов, П. А. Юцявичене).

Під модульною технологією навчання С. Я. Батишев розуміє реалізацію процесу навчання шляхом розділення його на систему «функціональних вузлів» – професійно значущих дій і операцій, які виконуються студентами більш менш однозначно, що дозволяє досягати запланованих результатів навчання [1, с. 368].

На думку І. М. Богданової, модульний підхід до навчання передбачає застосування сукупності засобів, методів та прийомів, які допомагають розширити та модернізувати знання, уміння і навички залежно від своїх індивідуальних можливостей. Вчена підкреслює, що модульний підхід дає змогу більш самостійно або зовсім самостійно працювати із запропонованою програмою, яка містить цільовий план дій, банк інформації і методичне керівництво щодо шляхів досягнення поставлених дидактичних цілей [3, с. 9].

Як зауважує В. Г. Коваленко, модульне навчання має такі особливості: логічне структурування змісту навчального матеріалу та подача його в модулях; створення модульної програми та визначення послідовності вивчення модулів; об'єктивна система оцінювання, яка дозволяє оперативно здійснювати контроль за навчальним процесом та коригувати його [7, с. 39–41].

Фундаментальними, такими, що визначають загальний напрям модульного навчання, його цілі, зміст і методику організації, з точки зору литовського дослідника П. А. Юцявичене, є принципи модульного навчання: модульності; структуризації змісту навчання на відособлені елементи; динамічності; методу діяльності; гнучкості; усвідомленої перспективи; різносторонності методичного консультування; паритетності [18, с. 38–48].

Грунтовний аналіз науково-педагогічних праць щодо теорії і практики застосування модульної технології дає змогу дійти висновку, що модульний підхід передбачає структурування навчального матеріалу з дисциплін професійного спрямування у галузі охорони праці на автономні модулі, які мають містити банк теоретичної і практичної інформації, інформації для самостійної роботи та методичні рекомендації щодо її засвоєння; і які повинні забезпечувати інтеграцію різних форм і методів навчання та активно сприяти творчій, самостійній, практичній та пізнавальній діяльності студентів.

Діяльнісний підхід – детальне вивчення науково-довідкової літератури дало нам змогу констатувати, що ключовим словом

діяльнісного підходу є поняття «діяльність», яке означає застосування своєї праці до чого-небудь або праця, дії людей у якій-небудь галузі.

На думку дослідника з проблеми формування екологічної освіти майбутніх фахівців Л. Б. Лук'янової, діяльнісний підхід полягає у формуванні практичних умінь екологічної діяльності (професійної і побутової), що ґрунтується на потребі особистості щодо таких видів діяльності; передбачає створення умов, коли студентам не просто передаються певні екологічні знання, а за допомогою всієї системи традиційних і нетрадиційних педагогічних технологій моделюється і відтворюється зміст реальної діяльності людей у природі і суспільстві [10, с. 30].

З точки зору М. М. Фіцули, діяльнісний підхід щодо ефективної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі спрямований на організацію діяльності суб'єкта, яка б забезпечувала його активність у пізнанні, праці, спілкуванні, саморозвитку [17, с. 77]

Учена Т. В. Волкова зазначає, що діяльнісний підхід полягає у формуванні практичних умінь професійної діяльності, що ґрунтується на потребі особистості щодо різних видів діяльності [4, с. 17–21].

Дослідник В. Т. Лозовецька підкреслює, що діяльнісний підхід забезпечує формування фахівця як гармонійної особистості, здатної творчо розв'язувати складні виробничі завдання в сучасних соціально-економічних умовах нашої держави [8, с. 91–103].

Спираючись на проведений теоретичний аналіз, можна стверджувати, що діяльнісний підхід передбачає створення таких умов навчання, які б забезпечували ефективне формування практичних умінь інженерної і педагогічної діяльності у майбутніх інженерів-педагогів охорони праці. У нашому дослідженні саме такими умовами є розробка комп'ютерно-орієнтованих методичних систем з питань охорони праці, створення якісного навчально-методичного забезпечення комп'ютеризації навчально-виховного процесу, інтеграція комп'ютерної технології з модульною технологією та з традиційними методами, формами та засобами навчання.

Таким чином, нами обґрунтовано концептуальні підходи до навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці. У ході наукового дослідження встановлено, що підготовка майбутніх інженерів-педагогів охорони праці має здійснюватися з урахуванням системного, особистісно орієнтованого, технологічного, модульного, діяльнісного підходів. Подальше наше дослідження потребує розробку комп'ютерне дидактичного та навчально-методичного забезпечення процесу навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі охорони праці для реалізації вищезазначених концептуальних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батышев С. Я. Профессиональная педагогика [Текст] / под ред. С. Я. Батышева. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. – 904 с.
2. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Богданова Інна Михайлівна. – О., 2003. – 440 с.
3. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя [Текст] : монографія / І. М. Богданова. – Одеса : Маяк, 1998. – 284 с.
4. Волкова Т. В. Інтеграція педагогічної та комп'ютерно-інформаційної підготовки майбутнього викладача спеціальних дисциплін професійно-технічного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Волкова Тетяна Василівна. – К., 2007. – 304 с.
5. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века [Текст] : учебное пособие для самообразования / Б. С. Гершунский. – 2-е изд., переработанное и дополненное. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 512 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Коваленко В. Г. Модульно-рейтингове навчання як засіб індивідуалізації навчального процесу у вищому технічному закладі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Коваленко Валентина Григорівна. – Луцьк, 2004. – 255 с.
8. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Лозовецька Валентина Терентіївна. – К., 2002. – 579 с.
9. Лузік Е. В. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України [Текст] / Е. Лузік // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 76–82.
10. Лук'янова Л. Б. Концептуальні підходи до екологічної освіти майбутніх фахівців [Текст] / Л. Б. Лук'янова // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 4. – С. 28–30.
11. Магда В. І. Особистісно орієнтований підхід до контролю у процесі впровадження варіативного змісту освіти [Текст] / В. І. Магда, А. В. Криворучко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. пр. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 13. – С. 137–143.
12. Моторна Л. В. Сучасні концептуальні положення системи професійної спрямованості природничо-наукової підготовки молодших спеціалістів

- технічного профілю [Текст] / Л. В. Моторна // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – Вип. 48. – С. 270–275.
13. Педагогіка вищої школи [Текст] : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
14. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Петрук Віра Андріївна. – Вінниця, 2007. – 520 с.
15. Подласый И. П. Педагогика [Текст] : учебник / И. П. Подласый. – М. : Высшее образование, 2007. – 540 с.
16. Ткаченко Л. П. Системний підхід до організації навчання у вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Л. П. Ткаченко. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/articles/2003/03tlphee.zip>.
17. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи [Текст] : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
18. Юцявичене П. А. Теория и практика модульного обучения [Текст] / П. А. Юцявичене. – Каунас : Швиеса, 1989. – 272 с.